

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Богданович А.С.

студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ КІБЕРЗЛОЧИНІВ

Разом із розвитком інформаційних технологій значного поширення набули суспільно-небезпечні діяння, вчинювані суб'єктами із використанням шкідливих програмних та технічних засобів. Об'єктами вказаних злочинів може бути як власність окремих осіб або держави, так і їх інформаційна безпека, порушення якої у більшості випадків призводить до завдання значної матеріальної шкоди потерпілим.

З огляду на поширеність та небезпечність кіберзлочинів, цілком очевидно, що боротьба із вказаним типом злочинної поведінки повинна стати одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів. Разом з тим, ефективне протистояння кіберзлочинності неможливе без досконалої нормативно-правової бази, наявності чітких правозастосовних орієнтирів та єдиних підходів до розуміння сутності кіберзлочинів.

На сьогоднішній день відповідальність за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку передбачена нормами Розділу XVI Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). Аналіз диспозицій ст. 361 – ст. 363-1 КК України у поєднанні з іншими нормами кримінального закону дозволяє стверджувати про недосконалість окремих приписів чинного законодавства нашої держави та наявність необхідності в їх удосконаленні. Крім того, очевидною є потреба у виробленні єдиних орієнтирів щодо правил кваліфікації кіберзлочинів, у зв'язку із чим нагально необхідним видається прийняття постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, яка б уміщувала роз'яснення щодо порядку застосування відповідних кримінально-правових норм судами України.

Одним із найбільш важливих питань, яке однозначно не вирішено ні на нормативному, ні на правозастосовному рівні є питання співвідношення приписів Розділу XVI Особливої частини КК України із приписами інших розділів кримінального закону, зокрема нормами, якими передбачено відповідальність за злочини проти власності.

Так, видається, що у разі послідовного вчинення суб'єктом у межах єдиного злочинного наміру і кіберзлочину, і «майнового» злочину, такі дії мають кваліфікуватись за сукупністю: за відповідною статтею Розділу XVI Особливої частини КК України та тією статтею, в якій передбачено відповідальність за конкретний злочин проти власності. У даному випадку вчинений суб'єктом кіберзлочин (наприклад, несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів)) виступає своєрідним способом незаконного заволодіння чужим майном або ж способом його викрадення. Аналогічне правило кваліфікації пропонується і вченими [1, с. 1067].

Водночас, із вищенаведеного правила є винятки, обумовлені певною непослідовністю законодавця при формулюванні ч. 3 ст. 190 КК України, яка передбачає кваліфікуючу ознаку шахрайства, а саме – шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. З невідомих причин, аналогічна ознака відсутня на рівні інших статей, якими передбачені склади «майнових» злочинів, хоча шляхом незаконних операцій з електронно-обчислювальною технікою може вчинятись не лише шахрайство, а й крадіжка, і вимагання.

Вищенаведений припис дав підстави Пленуму Верховного Суду України встановити правозастосовний орієнтир, відповідно до якого «шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, має кваліфікуватися за частиною третьою статті 190 КК і додаткової кваліфікації не потребує» [2, с. 82].

Слід відмітити, що наведена позиція Пленуму має сприйматись досить критично, оскільки незрозуміло, які саме дії слід вважати «незаконними операціями» у контексті вказаної кваліфікуючої ознаки. Відкритим залишається питання і відносно співвідношення понять «електронно-обчислювальна машина (комп'ютер)» (вживається на рівні ст. 361 КК України) та «електронно-обчислювальна техніка» (вживається на рівні ч.3 ст.190 КК України). У зв'язку із зазначеним видається досить сумнівною можливість «охоплення» кваліфікуючою ознакою, закріпленою на рівні ч.3 ст. 190 КК України, усіх видів злочинної поведінки, передбачених ст. 361 КК України.

Водночас, на нашу думку, сама по собі ідея закріплення подібної кваліфікуючої ознаки на рівні окремих статей, якими

передбачені склади злочинів проти власності, потребує подальшого розвитку. Як вже було зазначено нами раніше, реалії розвитку кіберзлочинності дозволяють стверджувати про можливість вчинення суб'єктами крадіжок (ст. 185 КК України), вимагань (ст. 189 КК України), заподіяння ними майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК України) із застосуванням шкідливих програмних та технічних засобів.

Питання про необхідність розширення переліку кваліфікуючих ознак окремих майнових злочинів підіймається у юридичній науці не вперше. Так, І.М. Рассолов у контексті визначення напрямів вдосконалення кримінального законодавства Російської Федерації вказував, що вчинення того чи іншого злочину із використанням електронно-обчислювальної техніки варто розглядати як кваліфікуючу ознаку відповідного посягання [3, с. 176]. У зв'язку із чим вченим пропонується внести відповідні зміни до КК РФ.

На наше переконання, розширення переліку кваліфікуючих ознак вищевказаних злочинів і закріплення на рівні відповідних статей кваліфікуючої ознаки «вчинене шляхом несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку» дозволить уникнути неоднозначності при вирішенні питань співвідношення кіберзлочинів та злочинів проти власності, а також виступить основою для формування єдиної правозастосовної практики у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.
2. Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та у кримінальних справах / Упоряд.: Козадаєв В.С. – Х.: Фактор, 2011. – 448 с.
3. Право и Интернет: теоретические проблемы / И.М. Рассолов. – 2-е изд., доп. – М.: «Норма», 2009. – 210 с.